

Martos Gábor

LOVAGOLT-E EGY MAGYAR FESTŐ GYERMEKE A TIGRIS HÁTÁN?

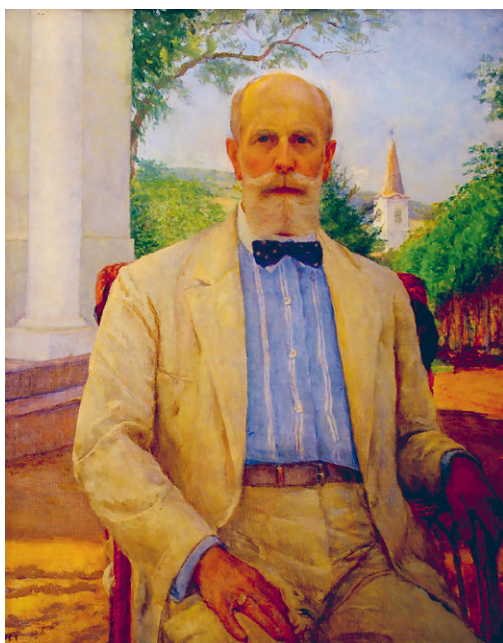
Kunffy Lajos: *Sárga blúzós hölgy (Kunffyné képmása)*, olaj, karton, 59,5 x 73 cm, a Kieselbach Galéria és Aukciósház jóvoltából

Régi, rendre visszatérő (ma már tudjuk: teljességgel hamis) vélekedés idehaza, hogy Trianon azért lett annyira súlyos következményekkel terhes a magyarok számára, mert Georges Clemenceau francia miniszterelnök, a „Tigris” erősen utált volna bennünket amiatt, hogy fiának első házassága, amit egy magyar nővel kötött, rosszul sikerült. Ez ugyan tény, de vajon hogyan kapcsolódik a fenti tévhithez a grafológia akkor friss tudománya, és az a szőke loknis, kék masnis, pirospozsgás kisfiú, akit két festőművész, édesapja és annak barátja is megörökített ugyanabban a nagy, füles fotelban?

Kunffy Lajos (1869–1962) festőművész 1900 farsangján egy, az édesanyja, Kunffy Adolfné Hochsinger Hermina, a kaposvári zsidó egyházközség elnöke által védnökölt jótékonyági bálon ismerkedett meg egy Budapestről a családjával odautazott katonai uniformis-szabó tizennyolc éves lányával, Tiller Ellával (1882–1963). A lányt a szülők Lajos öccsének, az akkor 29 éves Károlynak szánták, így a már harminc is elmúlt báty nem is próbált udvarolni, arról nem is beszélve, hogy őt ekkor sokkal jobban érdekelték a festészet problémái, mint a házasság kérdése. Csakhogy a nemcsak szép, de művelt és szellemes Ella figyelmét sokkal jobban felkeltette a – nem melleleg igencsak jóvágású – művészember, mint annak gazdálkodó öccse. És mert Kunffy Lajost is csak megfogta Ella izgalmas egyénisége, a bál után Budapestre visszatérve egyre gyakoribb vendég lett a Tiller-házban, ahol addig-addig hallgatta a lány zongorajátékát, mígnem belezeretett az érzéseit boldogan viszonzó nőbe.

1901-ben házasodtak össze, és még abban az évben Párizsba költöztek; fiuk, Zoltán (1902–1989) már ott született. A művészet (akkori) központjában Kunffy nemcsak a festéssel foglalkozott komolyan – számos képet készített imádott feleségéről (*Párizsi nő a télikertben, Sárga blúzos hölgy, Feleségem pálmaházban, Nő fehér blúzban, Kalapos hölgy, Zongorázó nő, Alvó feleségem, Feleségem fiammal*), és gyermeke portréját is többször megfestette (*Fiam hintalovon, Fiam piros kötényben, Fiam matrózruhában*) –, de 1903-ban nagyszabású és sikerű francia kiállítást szervezett Budapestre, amiért rá két évre megkapta a Francia Becsületrendet. És bár a nyarakat szinte minden évben itthon töltötték, főleg Kunffyéék somogytúri birtokán, majd csak 1913-ban térnek végleg haza, hogy fiuk magyar nevelést kaphasson. Míg a férj a művészetnek élt, felesége a társasági életben tündökölt és közben megismerkedett egy spanyol gróf magyar származású özvegyével, aki élénken érdeklődött a grafológia iránt.

(A grafológia tudomány megalapozójának Jean-Hippolyte Michon (1806–1881) francia abbét tartják, aki nemcsak több száz maga által gyűjtött kézírást elemzett és kategorizált, de 1871-ben ő indította el a világ első grafológiai folyóiratát, a *La Graphologie*-t, ő hozta létre az első ilyen tudományos társaságot, a Société Française de Graphologie-t, ő szervezte meg a világ első grafológiai kongresszusát 1879-ben és több könyvet is írt az új keletű tudományról.) A széles látókörű Ella maga is komolyan érdeklődni kezdett az íráselemzés iránt, mindent elolvasott a témáról, képezte magát, így amikor családjával hazaköltöztek, már komoly tapasztalata volt ezen a téren. Olyannyira, hogy Budapesten hamar híre is ment tudásának, így mind többen keresték fel, hogy kikérjék véleményét például egy-egy fontos kinevezés előtt a jelentkezők személyiségéről.¹ Még párizsi életük alatt, hazai nyári vakációik idején többször is vendégeskedett náluk a Somogytúrtól nagyjából negyven kilométerre

Kunffy Lajos: *Önarckép 70 éves koromból*, 1939, olaj, vászon, 100 x 81 cm, a Rippl-Rónai Múzeum

Kunffy Lajos: *Breton pár a tengerparton*, 1889, olaj, vászon, 126,5 x 173 cm, Rippl-Rónai Múzeum

A SOMOGYI KÚRIA

A somogytúri Kunffy-kúria (ma emlékmúzeum) az északi tájolású műteremházzal

© / Fotó: Artmagazin

A Kunffy-képekből a legtöbbet Somogytúron lehet látni, a festő egykori lakóházában berendezett emlékmúzeumban. A Balaton déli partján, Balatonlellétől alig pár kilométerre lévő falu legszebb háza a 18. századi kismemesi kúria és a Kunffy saját tervei alapján építettett fehér oszlopos, timpanonos műteremház, északra nyíló modern üvegfalával. Embermagas bukszussövények kanyarulataiban rejtőző szobrok, ősfás park veszi körbe a két épületet, a szobák falait pedig szinte beborítja a több száz itt kiállított festmény. Míg a kúriában főként a környező táj, a falusi életképek, családi portrék dominálnak (bár akad itt tenyérnyi igazi impresszionista kép az 1918-as Hősök teréről, a Köztársaság kikiáltásáról), addig a műteremházban olyan óriási vásznak is elférnek, mint az 1926-os *Mezőgazdasági munkáscsalád* sötét hangulatú triptichonja vagy a birtokán átmenetileg letelepedett vándorcigányokról készített és Párizsban is nagy sikerrel kiállított portrészorozat. Kunffy Lajos ugyanis két-, sőt háromlaki életet élt. Öccse, Károly segédletével kitanulta a gazdálkodás minden csinját-binját, és élete végéig jövedelmező, majdhogynem mintabirtokot vezetett Somogytúron, amiről az éves országos mezőgazdasági vásárokon szerzett oklevelei tanúskodnak, melyek szerint a festő nemcsak egy pirostarka bikaborjával, de minőségi joghurtjával is előkelő helyezést ért el. Rendszeresen visszatért azonban tanulmányai színhelyére, Párizsba, ahová többnyire a nyári időszak termését vitte ki az Őszi Szalon kiállításaira, de aktívan részt vett a budapesti művészéletben is. Egyik alapítója volt például a Fészek Művészkлубnak, ahol a tőle oly idegen, modern stílusban alkotó Huszár Vilmosmal is jó barátságba keveredett; portréja kiemelt helyen, a műteremház egyik festőbádján látható. Somogyi birtokán szívesen látta vendégül művészbárait, főleg Rippl-Rónait, de Iványi-Grünwald Béla, Edvi-III. Aladár, Szlányi Lajos is dolgozott az itteni műteremben. A ház eredeti bútorokkal berendezett szobái közül kiemelkedik felesége, a szép Tiller Ella gobelinekkel díszített és zongorával is felszerelt háló- és fogadószobája és a szalon, aminek somogyi népi motívumokkal díszített magyaros bútorát szintén Kunffy tervezte.

lévő Kaposvárról (ahol amúgy Kunffy Lajos nagyapjának és apjának is volt háza) a festő jó barátja, Rippl-Rónai József, aki köztudottan minden ismerőséről nagy kedvvel készített portrékat. Természetesen megrajzolta kedvenc pasztelljeivel a házigazdát is (*Kunffy Lajos földbirtokos festőművész*), a somogytúri kertben festegető barátot viszont Kunffy örököltette meg, aki rajzolt kettős portrét a kertben üldögélő feleségéről és barátjáról is. Tiller Elláról Rippl-Rónai az évek során összesen öt arcképet készített, amelyek közül egyet – „cserébe” az ülésekért – az asszonynak adott. Az Elláról

készült képek közül a legismertebb talán az 1907-ben készült pasztell, a *Kunffyné virágos kalapban*. Az ezen látható jellegzetes fejfedő egy másik Rippl-Rónai-képen is feltűnik: a festő 1910-ben egy olajképen is megörökítette az asszonyt (*Nő napernyővel*, vagy más címen *Zöld kendős nő virágos verandán*). De készült pasztellportré Elláról – ugyancsak 1907 körül és ugyancsak pasztellel – rózsás kalappal a fején, illetve egy másik fekete kalapban is. 1904 nyarán Rippl-Rónai ugyancsak Kunffyék-nál vendégeskedett, bár ezúttal nem (csak) Somogytúron, hanem Kunffy szüleinek varga-

ligeti birtokán (is), ahol ezúttal a házaspár két-éves kisfiát, a szőke fürtű, hajában masnit és a kor szokása szerint kislányruhát viselő Zoltánkát örököltette meg egy fotelban ülve, gyümölcscsel a kezében (*A Kunffy-gyerek*). A kompozíciót ugyan eredetileg a büszke apa állította be és festette meg (*Fiam almával*), de a nagy fotelban ülő kisfiú képe annyira megtetszett Rippl-Rónainak is, hogy ő is vászonra vitte.² A Kunffy házaspár még Párizsban, Munkácsy Mihály özvegyénél ismerte meg Michnay Idát (1882–1983) és férjét, Michel Clemenceau-t (1873–1964), akikkel nagyon szoros barátságba

kerültek. Az asszony Michnay Jenő galántai járásbíró második gyermeke volt (összesen heten voltak testvérek; a család 1655-ben III. Ferdinánd királytól kapott nemességet), a férj pedig Georges Clemenceau (1841–1929) francia államférfi, miniszterelnök, egész Európában rettegett gúnyneve szerint a „Tigris” egyik fia (még egy testvére volt), aki svájci agrár-egyetemi tanulmányai után Magyarországra jött, és a báró Kuffner Károly tulajdonolta és vezette – Galánta melletti – diószegi cukorgyár vezetőségében vállalt munkát. Ida egyik öccse, Jenő szintén a cukorgyár hivatalnok volt, így alighanem rajta keresztül ismerte meg egymást a két fiatal. 1900 szeptemberében jegyezték el egymást, és 1901. június 2-án a galántai anyakönyvvezető előtt tartották polgári esküvőjüket, amelyre egyes források szerint eljött a vőlegény apja is. (Georges Clemenceau-nak azonban másféle kapcsolata is volt Magyarországgal: a politikus ugyanis drámákat is írt, és egyik egyfelvonásosát, *A boldogság fátyola* című kínai mesét 1906 májusában Heltai Jenő fordításában be is mutatta a budapesti Nemzeti Színház – finoman fogalmazva is mérsekelt sikerrel, Ady Endre pedig a *Budapesti Naplóban* lesújtó kritikát közölt az előadásról³.

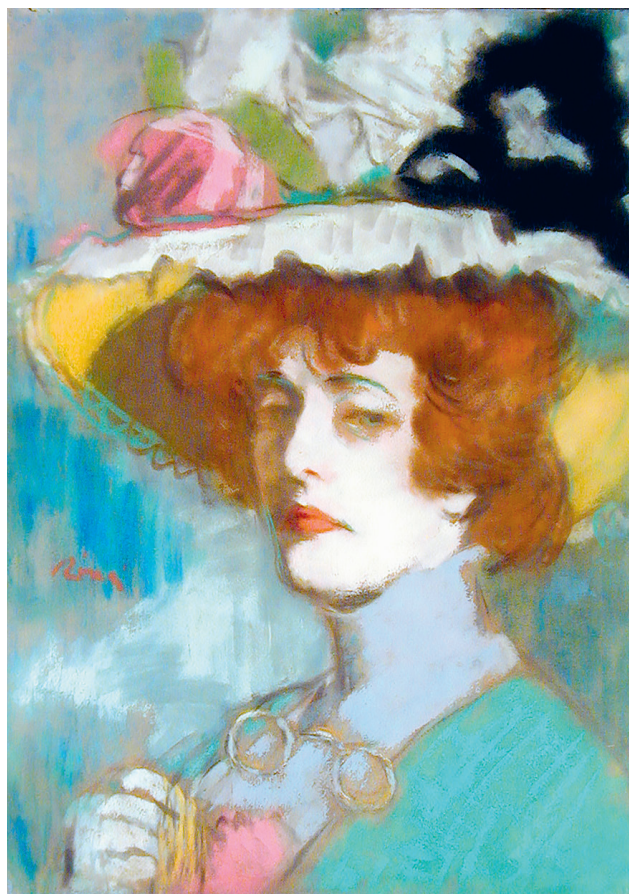
Vagyis ha valami miatt, hát ezért inkább haragudhatott a „Tigris” a magyarokra...) Idának és Michelnek két fia született: George 1902-ben Trencsénteplicen, majd Pierre 1904-ben, már hazatértük után, Franciaországban (ám a gyerekeknek ott is magyar nevelőnőjük volt). Megismerkedésük után a család szoros kapcsolatot tartott Kunffyékkel (1910-ben a festő Idáról is készített egy pasztellportrét), Párizsban gyakran látogatták meg egymást, hiszen ráadásul a festő fia és az idősebbik Clemenceau gyermek éppen egyidősek voltak. 1910-ben pedig, amikor Kunffyék ismét hazalátogattak nyárra, Michnay Ida és gyermekei is velük jöttek, és ott vendégeskedtek Somogytúron⁴, ahol meglátogatta őket a francia férj is. Erről egy fénykép tanúskodik – amelyet a családi emlékek szerint maga Kunffy Lajos készített egy akkori kirándulásukon –, amely Kunffy Zoltán özvegye, az azóta már szintén elhunyt László Lili birtokában volt (akinek számos más korabeli fotója is volt Michnay Idáról), és amelyen mások mellett együtt látható a festő felesége, Ella, valamint a Clemenceau házaspár.⁵ Ugyancsak László Lili mesélte gyakran ismerőseinek, hogy ő a férjétől mindig úgy hallotta, hogy a kis

Kunffy Zoltán annak idején Franciaországban egy, a Clemenceau családnál tett látogatásuk során, ahol jelen volt a „Tigris” is, a két Clemenceau unoka mellett maga is lovagolt a nagy államférfi hátán...

Hogy ez tényleg így volt-e, vagy sem, azt ma már nyilvánvalóan nem tudhatjuk, ami viszont biztos, hogy Michel Clemenceau nem volt az az ideális férjtípus: ezekben az időkben csúnyán összeveszett még az apjával is, ám – a közhiedelemmel ellentétben – nem a magyar asszonnyal kötött házassága, hanem elsősorban adósságot adósságra halmozó, egészen a legkülönfélébb csalásokig elmenő zavaros üzleti és pénzügyei miatt. Ráadásul a háború kitörésekor Michel bevonult, távol került a családjától, Michnay Ida pedig egy másik férfi karjaiban keresett vigasztalást. Amikor a férje ezt megtudta, elvált az asszonytól. Gyermekeik elhelyezése miatt hosszan pereskedtek – a két fiú emiatt egy ideig intézetben nevelkedett –, Michel pedig nem sokkal később egy francia nőt vett feleségül. Ám az a tény, hogy az 1918-as őszirózsás forradalom kormánya nevében Jászi Oszkár – akit Kunffyék még szintén Párizsból ismertek, és aki ugyancsak szoros baráti viszonyban volt a házaspárral

Kunffy Lajosné Ella
magántulajdon

Rippl-Rónai József: *Kunffyné virágos kalapban*, 1907 körül,
pasztell, papír, 65 x 48 cm, Rippl-Rónai Múzeum

Kunffy Lajos: *Fiam almával*, 1904, olaj, vászon,
46 x 55 cm, Rippl-Rónai Múzeum

Rippl-Rónai József: *A Kunffy-gyerek*, 1904, olaj,
vászon, 70,5 x 59 cm, a Kieselbach Galéria
és Aukciósház jóvoltából

(sőt, egyes információk szerint Tiller Ellába komolyan bele is szeretett) – a festőn és feleségén keresztül kereste a kapcsolatot Michel Clemenceau-val és rajta keresztül apjával, a „Tigrissel”, azt mutatja, hogy Kunffyék és Michel Clemenceau között alighanem nem szakadt meg a barátság azután sem, hogy a férfi elvált Michnay Idától. (Ráadásul miután az első világháború után Michel is politikai pályára lépett, és nemzetgyűlési képviselő lett, 1945 után néhány évig tagja volt a francia parlament magyarbarát képviselőcsoportjának.)

Idát a történetek ellenére a Clemenceau család sem vetette ki magából: a válásuk után a háború alatt ápolónőként dolgozó asszonyról később fia, Georges gondoskodott egész életében, volt apósával, a „Tigrissel” pedig rendszeresen váltottak leveleket. Michnay Ida utoljára 1938-ban látogatott haza Magyarországra, és százegy éves korában, a Clemenceau család féole-i l'Aubraie-kastélyában hunyt el. (Az pedig már csak vele – és a történelemmel – kapcsolatos külön érdekesség, hogy unokaöccse, Michnay Gyula volt az

a recski internált, akinek 1951-ben egyedülként sikerült megszöknie a fogolytáborból, kijutnia Ausztriába, majd onnan Németországba, és a Szabad Európa Rádióban fejből felsorolta a táborban megtanult és szökése közben is folyamatosan memorizált több száz recski fogoly nevét, hírt adva ezzel a Rákosi-rendszer addig titkolt munkatáboráról és az ott őrzöttekről.)

Az alábbiakban pedig végül lássuk, hogy a fenti történetekről hogyan írt visszaemlékezéseiben maga a festő, Kunffy Lajos.

Clemenceau sem 1906-tól 1909-ig, sem 1917-től 1920-ig tartó miniszterelnöksége alatt nem költözött be a hivattal járó rezidenciába, hanem maradt abban a kis földszinti, kertes lakásban, Passyban, a rue Franklinon, amely ma emlékmúzeumának ad otthont. Itt az ötezer kötetes könyvtáron és a japán művészet iránti rajongását mutató műtárggyűjteményén kívül egy, a korszak Párizsára egyáltalán nem jellemző komplett, kazános fürdőszoba is volt, aminek a kádjában naponta üldögélt, enyhítendő ekcémás tüneteit. A fürdőszobából a nappaliba néző nagy üveglakot egy hatalmas Poussin-másolat takarta el, ha vendégek jöttek. A lakásban ma is látható műtárggyűjtemény egyébként csak töredéke annak a hatalmas japán gyűjteménynek, amelynek nagyobbik részétől, anyagi nehézségei miatt még 1884-ben kénytelen volt megválni: akkor 528 rajtot, 1869 nyomatot, 356 illusztrált könyvet árvereztek el. Clemenceau másik kedvence Monet volt, *Grand Decoration*ként is ismert vízililiomos sorozatát az ő közbenjárására vette meg a francia állam. Abban is nagy szerepe volt, hogy az Orangerie épületét Monet elképzelései szerint alakítsák át; a két ovális teremben a látogató aztán valósággal elmerül a giverny-i tó vize, a benne tükröződő felhők és a rajta lebegő tavirózsák látványában.

Clemenceau hálószobája

© / Fotó: Artmagazin

Zoltán, Lajos és Ella gyermeke magántulajdon

Edward N. Jackson: A Négyek tanácsa az első világháborús párizsi békekonferencián, 1919. május 27-én, balról jobbra: David Lloyd George (Nagy-Britannia miniszterelnöke), Vittorio Orlando (Olaszország miniszterelnöke), Georges Clemenceau (Franciaország miniszterelnöke), Woodrow Wilson (az Egyesült Államok elnöke)

Forrás: Wikimedia Commons

„Munkácsy özvegyénél ismerkedtünk össze Michel Clemenceau, a nagy államférfi fiának feleségével, aki nagy meglepetésünkre magyar volt, Michnay Ida, egy galántai járásbíró szép lánya. Michel Clemenceau elkészülvén [...] egyetemi tanulmányaival, demokrata apja azt mondta neki: fiam kitaníttattalak, most meg kell keresned a kenyeredet. Michel Magyarországra került, báró Kuffner galántai cukorgyárába. [...] Bejárt a gyár fiatal hivatalnokaival a jobb családokhoz és Michnay bíró szép lányai közül Idába beleszeretett, és apja ellenzése dacára el is vette. Mikor már két fiú is született a házasságból, az apa megbocsátott, sőt el is jött a család látogatására Magyarországra [...] Amikor miniszterelnök lett, a kis család Párisba [...] költözött kívánságára. [...] A nagy államférfi bokros teendői között is el-ellátogatott unokáihoz, de végtelenül bosszantotta, hogy a gyerekek magyarul válaszoltak neki, mert akkor még franciául beszélni nem tudtak. Mi nagyon összebarátkoztunk a fiatal házaspárral és sajnáltuk a fiatal nő nehéz helyzetét. Feleségem őrangyalként állt mellette [...] Michelt is megszerettük közvetlensége és jó kedélyéért. Egyik nyár elején, amikor hazajöttünk Magyarországra, Ida is velünk jött két szép fiával, George-al és Pierre-el [...]. Az idő-

sebbik a mi fiúnkkal egykorú volt. A nyár egy részét Ida nálunk Somogytúron töltötte és itt hancúroztak a kis Clemenceau-gyerekek egy magyar falusi otthonban. [...]

Úgy 1910 felé Michel Clemenceau Párisból Fontenay le Comte-ba tette át székhelyét családjával [...]. Kívánságukra meglátogattuk ott őket, feleségem heteket töltött náluk és Michel autóján szép kirándulásokat tettünk. Egy alkalommal elvitt bennünket Château de l'Aubraie-ba, a Clemenceau-k ősi fészkebe [...]

Mikor az első világháború 1914-ben kitört, Michel mindjárt bevonult [...] A háború után, amikor Párisba utaztam ottmaradt ingóságaim hazaszállítása végett, akkor beszélt el nekem felesége, Ida a következőket: Fontenay le Comte-ból, a háború kitörése után, két fiával visszaköltözött Párisba, mert a nagypapa követelte, hogy unokái neveltetését most ő veszi át. A fiúkat egy versailles-i tanintézetbe adta és az anyjuk beállt ápolónőnek Madame Pauline Ménard barátnője kórházába St.Cloudban. Egy napon Georges Clemenceau táviratozott a tanintézet igazgatójának, hogy a fiúk jöjjenek vasárnap látogatására Párisba [...] A fiúk zavarban voltak, hogy mit csináljanak, mert ők vasárnaponként anyjukhoz szoktak menni St.Cloudba [...] Úgy állapodtak meg, hogy

az egyik elmegy, a nagyobbik nagypajukhoz, a kisebb pedig anyjukhoz. Amikor a kisfiú megérkezett St.Cloudba és anyjának elmondta, mi történt, az anyja fogta és ment vele Párisba, mert ismerte a nagypát, hogy parancsait teljesíteni kell. A nagypapa kíméletlen támadásokkal fogadta az anyát, amire a kis Pierre anyja nyakába borult, sírt [...] Az öregúr aztán annyira vitte, hogy Michelt elválasztotta feleségétől, ami annál könnyebben ment, mert Michel távol lévén családjától, közben beleszeretett egy francia nőbe, első feleségétől elvált. A fiúk azonban anyjuknál kívántak maradni.⁶⁶

Nyilván ez is egy „olvasata” a történeteknek, láthatóan inkább Michnay Ida szemszögéből. Hogy mi lehetett az igazság, ma már aligha kideríthető. De hogy a magyar festő és a francia „Tigris” családjai ismerték egymást, az teljesen egyértelmű; így akár még az is lehet, hogy Kunffy Zoltánka tényleg lovagolt egyszer Tigris-háton. És ha erről a jelenetről nem is készült bizonyító erejű felvétel, a szép Tiller Elláról és egyik csodás kalapjáról, valamint kisfiáról igen; ez a két, László Lili hagyatékából származó fotográfia tudtommal most először kerül a nyilvánosság elé.

[1 Lásd: <http://grafologiatortenet.blogspot.com/2015/04/kunffyne-es-grafologia.html> | 2 Lásd: Kopócsy Anna: A Kunffy-gyerekek – A művészi versengés példái. In: *Passuth Krisztina 80. Az Enigma* folyóirat különszáma, no. 90., 2017, 53–60. o. | 3 Ady Endre: A boldogság fátyola – A pletyka. A Nemzeti Színház két új darabja. *Budapesti Napló*, 1906. május 5.; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/AdyProza-ady-prozaja-1/7-kotet-5265/cikkek-tanulmányok-1905-oktober-11906-junius-14-5266/169-a-boldogsag-fatyola-a-pletyka-5929/> | 4 Lásd Szapudi András: Clemenceau-nál Somogytúron. *Somogyi Hírlap*, 1996. november 9. | 5 Erről a fényképről nekem sajnos csak egy fénymásolat van a birtokomban; hogy az eredeti fotó a gyermektelen fiatalabb Kunffy házaspár hagyatékával együtt László Lili halála után hová kerülhetett, nem tudom. A festő öccsének, Károlynak a leszármazottai az Egyesült Államokban élnek, közülük a hírek szerint leginkább az 1936-ban született Charles de Kunffy őrzi a festő rokon emlékét. (A Kunffyak „családáját” lásd: *Kunffy Lajos*. Írta és szerkesztette: Horváth János. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár, é. n. [2005], 165–167. o.) A Kunffy-leszármazottakon kívül László Lili testvérének is van egy fia, aki Magyarországon él. | 6 Kunffy Lajos: *Visszaemlékezéseim*. Somogyi Almanach. Szerk.: Dr. Kanyar József, 31–33. szám, Kaposvár, 1981. 90–92. o. | A kaposvári Rippl-Rónai Múzeum tulajdonában lévő Kunffy Lajos műveket a Rippl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményének engedélyével közöljük.